

PREGLED EMPIRIČNIH RAZISKAV, POVEZANIH Z VZGOJNIM ZAVODOM, DANES IMENOVANIM STROKOVNI CENTER MLADINSKI DOM JARŠE

107

A REVIEW OF EMPIRICAL RESEARCH RELATED TO
THE EDUCATIONAL INSTITUTION CURRENTLY NAMED
THE EXPERT CENTRE OF THE JARŠE YOUTH HOME

Monika Klun, *dr. varstvoslovja*

Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru

in Strokovni center Mladinski dom Jarše

Jarška cesta 44, 1000 Ljubljana

monika.klun0@gmail.com

POVZETEK

Strokovni center Mladinski dom Jarše opravlja vzgojo in izobraževanje otrok ter mladostnikov s posebnimi potrebami (motnje vedenja in čustvovanja oziroma čustvene in vedenjske težave). V prispevku predstavljamo ugotovitve celovitega pregleda empiričnih raziskav, povezanih z vzgojnim zavodom, danes imenovanim Strokovni center Mladinski dom Jarše, in

predloge za nadaljnje raziskovanje. Podrobno smo pregledali devet raziskav, ki so bile večinoma kvalitativne in z nereprezentativnim vzorčenjem. Vidiki raziskav naslavlajo štiri teme: a) otroci in mladostniki v Prehodnem mladinskem domu Jarše, b) značilnosti Produkcijske šole in vanjo vključenih mladostnikov, c) delo v stanovanjski skupini in značilnosti mladinskih stanovanj ter d) duševno stanje mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami v strokovnem centru pred in med pandemijo covid-19. Avtorica opozarja na razmeroma nizko znanstveno verodostojnost izvedenih raziskav. Predlaga, da prihodnje študije obravnavajo značilnosti otrok in mladostnikov, ki so vključeni v strokovni center, značilnosti njihovih staršev, odnose v družini ter vplive uporabljenih pristopov in kompetenc strokovnjakov v strokovnem centru na razvoj mladih. Ugotovitve prispevka so pomembne za oblikovanje metod dela, strategij in programov za delo z otroki in mladostniki z vedenjskimi in čustvenimi težavami in/ali motnjami.

KLJUČNE BESEDE: *otroci in mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami, Strokovni center Mladinski dom Jarše, Produkcijška šola, stanovanjske skupine, mladinska stanovanja.*

ABSTRACT

The Expert Centre of the Jarše Youth Home provides upbringing and education for children and adolescents with special needs (behavioural and emotional disorders, or emotional and behavioural problems). In this paper, we present the findings of a comprehensive review of empirical research related to this educational institution, currently named the Expert Centre of the Jarše Youth Home, as well as suggestions for further research. We reviewed nine studies in detail, mainly qualitative ones with non-representative sampling. The research aspects address four themes: a) children and adolescents in the Transitional Jarše Youth Home, b) characteristics of the Productions school and the adolescents included in it, c) work in the residential group and characteristics of youth housing, and d) the mental state of adolescents with emotional and

behavioural problems in the professional centre before and during the COVID–19 pandemic. The author warns of the relatively low scientific credibility of the research conducted. She suggests that future studies should address the characteristics of children and adolescents included in the professional centre, the characteristics of their parents, relationships within families, and the impact of the approaches used and the competencies of the experts in the professional centre on the development of young people. The findings of the paper are important for designing work methods, strategies and programmes for working with children and adolescents with emotional and behavioural problems and/or disorders.

KEYWORDS: *children and adolescents with emotional and behavioural problems and disorders, Expert Centre of the Jarše Youth Home, Production school, residential groups, youth apartments.*

UVOD

Strokovni center Mladinski dom Jarše, ki je v deloma drugačni strukturi kot danes predhodno deloval kot Prehodni mladinski dom Jarše (Mladinski dom Jarše, b. d.), je »javni zavod, ki v okviru javne službe v vzgojno-izobraževalni dejavnosti opravlja vzgojo in izobraževanje otrok ter mladostnikov s posebnimi potrebami (motnje vedenja in čustvovanja oziroma čustvene in vedenjske težave)« (Mladinski dom Jarše, 2023, str. 5). Otrokom in mladostnikom ter njihovim družinam nudi podporo in pomoč pri ustvarjanju pogojev za uspešno izobraževanje in osebni razvoj otrok in mladostnikov (Strokovni center Mladinski dom Jarše, b. d. a). Izvaja naslednje programe: a) osnovno šolo s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, b) Produkcijško šolo, c) stanovanjske skupine in mladinska stanovanja ter d) mobilno svetovalno službo (Mladinski dom Jarše, 2023).

V osnovni šoli se šolajo učenci od 5. do 9. razreda, ki imajo čustvene, vedenjske in učne težave ter na matičnih šolah ne morejo napredovati (Kolenec, 2003; Mladinski dom Jarše, 2023; Strokovni

center Mladinski dom Jarše, b. d. b). Ti pri učnem delu in učenju socialnih veščin potrebujejo individualizirane pristope (Strokovni center Mladinski dom Jarše, b. d. c). V Produkcijški šoli so mladostniki, stari od 15 do okoli 18 let, ki zaradi zdravstvenih, vedenjskih, učnih in/ali drugih razvojnih težav (npr. težave pri prilagajanju šolskim zahtevam) prekinejo ali opustijo redno izobraževanje. Šola jim nudi pomoč in podporo pri vrnitvi v izobraževalni sistem ali pri vstopu na trg delovne sile (Mladinski dom Jarše, 2023). V stanovanjskih skupinah so nameščeni razvojno ogroženi otroci in mladostniki, stari do okoli 20 let, ki za uspešno vključevanje v družbo in zdrav psihosocialni razvoj potrebujejo strokovno pomoč in podporo. Po odhodu iz stanovanjske skupine se lahko mladostniki, ki nimajo možnosti vrnitve domov ali ta ni smiselna, vključijo v program mladinskih stanovanj (Bilban, 2019). V teh utrdijo na novo pridobljene vedenjske vzorce, dokončajo šolanje, si uredijo zaposlitev in bivalne pogoje ter oblikujejo strategije za premagovanje ovir, učenje, razporejanje časa ipd. (Mržek in Krajncan, 2010). Oblike programa mladinskih stanovanj so različne, npr. vodenje mladostnikov v dislociranih stanovanjih, postanovanjskem režimu in dijaških domovih (Bilban, 2019; Mržek in Krajncan, 2010). Mobilna služba usmerja otroke in mladostnike v procesu odraščanja. Poleg tega svetuje staršem »pri reševanju vzgojnih, vedenjskih, čustvenih, učnih, identitetnih in drugih težav ali preprečevanju njihovega stopnjevanja«. V primerih »izstopajočih« vedenjskih in čustvenih težav otrok in mladostnikov ter kriznih situacij sodeluje s šolami (Strokovni center Mladinski dom Jarše, b. d. d).

NAMEN PRISPEVKA

Namen tega prispevka je oblikovati celovit pregled empiričnih raziskav, ki se nanašajo na vzgojni zavod, danes imenovan Strokovni center Mladinski dom Jarše. Zanimajo nas značilnosti opravljenih raziskav, vidiki, ki jih raziskave naslavljajo, in pridobljene ugotovitve. Na podlagi tega v prispevku naslavljamo naslednji raziskovalni vprašanji:

RV₁: Kakšne so značilnosti opravljenih raziskav, povezanih z vzgojnim zavodom, danes imenovanim Strokovni center Mladinski dom Jarše?

RV₂: Katere vidike naslavlja empirične raziskave, povezane z vzgojnim zavodom, danes imenovanim Strokovni center Mladinski dom Jarše?

UPORABLJEN PRISTOP PREGLEDA LITERATURE

Z metodo PRISMA (Moher idr., 2009) je bil opravljen pregled literature, povezane z vzgojnim zavodom, danes imenovanim Strokovni center Mladinski dom Jarše. Iskanje je potekalo od 11. julija do 8. avgusta 2024 v vzajemni bibliografsko-kataložni bazi podatkov slovenskih knjižnic COBIB.SI. Vključene so bile naslednje ključne besede: »mladinsk* dom* Jarše«, »osnovn* šol* Jarše«, »Produkcisk* šol*«, »mobiln* služb* Jarše«, »stanovanjsk* skupin* Jarše« in »mladinsk* stanovanj*«. Vključitveni kriteriji so bili diplomska in magistrska dela, doktorske disertacije ter recenzirani znanstveni in strokovni prispevki v slovenskem ali angleškem jeziku, ki so obravnavali empirične raziskave, povezane z vzgojnim zavodom oz. strokovnim centrom. Iskanje je bilo časovno neomejeno. Izključena so bila zaključna dela in prispevki, ki niso bili napisani v slovenskem ali angleškem jeziku, niso obravnavali zahtevane tematike in niso bili empirični, dela, ki so sicer bila empirična, a iz ugotovitev raziskav ni bilo razvidno, katere ugotovitve se nanašajo izključno na vzgojni zavod oz. strokovni center, ali iz dela ni bilo razvidno, katere ugotovitve so rezultat empiričnega raziskovanja, povzetki na konferencah, prevodi, študijsko gradivo in leposlovje. Avtorica prispevka je od 618 objav, ki jih je pregledala po naslovih in ključnih besedah, devet objav vključila v podrobnejši pregled. Kriterij za vključitev objave v to fazo je bil, da je bilo za neko ugotovitev dovolj, da se je pojavila v eni objavi. Podrobnejši proces pregleda literature prikazuje **PREGLEDNICA 1**.

PREGLEDNICA 1*Rezultati iskanja objav*

koraki metode PRISMA	iskanje po ključnih besedah	število zadetkov
identifikacija zadetkov	število vseh objav	618
pregled po kriterijih	pregled naslovov in ključnih besed	618
	po pregledu izključene objave	564
	odstranjeni duplikati	0
	nedostopne objave	1
podrobnejši pregled	pregled besedil ali povzetkov	53
	po vsebinskem pregledu izključene objave	44
vključitev v končni pregled	število prispevkov oz. empiričnih raziskav, vključenih v podrobnejši pregled	9

Ugotovitve pregleda empiričnih raziskav naslavlja raziskovalni vprašanja, ki sta oblikovani po pristopu PEOT (Bettany-Saltikov, 2012). Črko P (populacija) predstavljajo otroci in mladostniki, vključeni v vzgojni zavod, danes imenovan Strokovni center Mladinski dom Jarše, črko E (izpostavljenost) empirične raziskave, ki se nanašajo na vzgojni zavod, danes imenovan Strokovni center Mladinski dom Jarše, črko O (izidi) značilnosti in vidiki, črko T (tip raziskave) pa empirične raziskave.

IZSLEDKI**ZNAČILNOSTI OPRAVLJENIH RAZISKOVANJ**

Pregled je pokazal, da je bilo opravljenih devet raziskav, ki se nanašajo na strokovni center. Opravljene so bile v obdobju od 1977 do 2024. Pet raziskav je bilo izvedenih v okviru diplomskih del, dve raziskavi sta bili opisani v zborniku mednarodne konference obravnavanega strokovnega centra, dve raziskavi pa sta opisani v članku in specialističnem delu. Šest raziskav je bilo kvalitativnih, tri so bile

PREGLEDNICA 2*Značilnosti in ugotovitve empiričnih raziskav*

št.	avtor(ji), leto objave	tip raziskave, metoda	vzorec	tema	glavne ugotovitve
1	Brumnič (1977)	kvalitativna: sistematično opazovanje, dnevnik, pogovori z vzgojitelji in mladostniki v živo	mladostniki in vzgojitelji, ni podatka o številu udeležencev in vzorčenju	otroci in mladostniki v Prehodnem mladinskem domu Jarše	Mladostniki v Prehodnem mladinskem domu Jarše so egocentrični, agresivni, imajo občutek inferiornosti, nizek nivo frustracijske tolerance in pomanjkanje občutka odgovornosti za izvršena družbeno nesprejemljiva dejanja. Mladostniki, ki so v zavodu dalj časa, so bolj samoiniciativni in samokritični.
2	Steiner (1998)	kvantitativna: vprašalniki, posredovani v živo	vsi mladostniki, ki so bili v šolskih letih 1996/97 in 1997/98 vključeni v Produkcijško šolo (N = 23)	značilnosti Produkcijške šole in vanjo vključenih mladostnikov	Mladostniki imajo motnje v socialni integraciji, saj so učno neuspešni in kažejo simptome motenj vedenja (npr. bežijo od doma in se vedejo nasilno). Mladostniki so ob koncu leta bolj impulzivni in obenem samokritični kot na začetku šolskega leta.
3	Bajželj (2004)	kvalitativna: polstrukturirani intervjuji v živo	mladostniki, ki so v preteklosti obiskovali Produkcijško šolo (n = 7), vzorčenje po principu snežne kepe, nereprezentativno vzorčenje	značilnosti Produkcijške šole in vanjo vključenih mladostnikov	Za vpis v Produkcijško šolo se mladostniki običajno odločijo sami. Ob vpisu starši izpolnijo vprašalnik, iz katerega je razviden njihov vzgojni stil. V šoli se mladostniki v splošnem počutijo zelo dobro. Delo z njimi poteka individualno. Po končanem programu šole so samostojnejši in nadaljujejo z izobraževanjem ali opravljajo delo.
4	Rant (2005)	kvantitativna:	vsi mladostniki, ki so bili v šolskih letih 1996/97 in 1997/98 vključeni v Produkcijško šolo (N = 23)	značilnosti Produkcijške šole in vanjo vključenih mladostnikov	Mladostniki želijo uveljaviti lastne interese in so nagnjeni k izvajanju psihičnega in fizičnega nasilja. Imajo simptome motenj vedenja in osebnosti.
5	Fartek (2008)	kvalitativna: polstrukturirani intervju v živo	sedem zaposlenih delavcev iz petih organizacij za osipnike, ni podatka o vzorčenju	značilnosti Produkcijške šole in vanjo vključenih mladostnikov	Produkcijška šola izvaja program vzgoje in izobraževanja za mladostnike s posebnimi potrebami s cilji ohranjanja delovnih navad, poklicnega usmerjanja in usvajanja novih veščin in znanj. Program vključuje učno pomoč, trening socialnih veščin, ustvarjalne delavnice, funkcionalna znanja in veščine ter individualno pomoč. Urnik izvedbe dela na šoli je zelo strukturiran.

št.	avtor(ji), leto objave	tip raziskave, metoda	vzorec	tema	glavne ugotovitve
6	Nagode (2008)	kvalitativna: polstrukturirani intervjuji po telefonu in v živo	mladostniki, ki so bili vključeni v Produkcijško šolo in jo obiskovali eno šolsko leto (n = 6), vzorčenje po principu snežne kepe, nereprezentativno vzorčenje	značilnosti Produkcijške šole in vanjo vključenih mladostnikov	Mladostniki so poročali, da so imeli v času obiskovanja Produkcijške šole dobre odnose tako z mentorji kot s sošolci. V času obiskovanja Produkcijške šole so pridobili voljo do življenja, samozavest in se naučili delati z ljudmi. Vsi mladostniki so imeli zastavljene cilje, povezane z izobraževanjem in zaposlitvijo.
7	Mržek in Krajnčan (2010)	kvalitativna: polstrukturirani intervjuji v živo	mladostniki, ki živita v mladinskem stanovanju (n = 2), in mentorja (n = 2), vzorčenje po principu snežne kepe, nereprezentativno vzorčenje	značilnosti mladinskih stanovanj	Mladinska stanovanja so učinkovit način pomoči pri pridobivanju samostojnosti mladostnikov.
8	Matko (2021)	kvantitativna: vprašalniki, posredovani po elektronski pošti	dijaki srednjih šol in dijaških domov (n = 853) ter mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi težavami (n = 37), namensko, nereprezentativno vzorčenje	duševno stanje mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami v Strokovnem centru Mladinski dom Jarše pred in med pandemijo covid-19	Mladostniki imajo znake pandemične izčrpanosti.
9	Kokelj (2024)	kvalitativna: polstrukturirani intervjuji v živo, posnete seanse	vsi mladostniki, ki so bili nameščeni v stanovanjsko skupino (N = 6)	delo v stanovanjski skupini	Sistemsko delo je primeren pristop pri delu z mladostniki v stanovanjski skupini.

kvantitativne. Najpogosteje uporabljena metoda zbiranja podatkov so bili polstrukturirani intervjuji (pet raziskav). V treh raziskavah so bili uporabljeni vprašalniki. Udeleženci so bili v skoraj vseh raziskavah mladostniki (osem raziskav), v treh raziskavah so bili udeleženci (tudi) zaposleni. Vzorčenje je bilo najpogosteje nereprezentativno (štiri raziskave) in po principu snežne kepe (tri raziskave), v dveh raziskavah pa je bila zajeta celotna populacija. Raziskave so bile izvedene na naslednjih področjih: na področju socialnega dela (Brumnič, 1977; Fartek, 2008; Nagode, 2008), (socialne) pedagogike (Bajželj, 2004; Mržek in Krajnčan, 2010) in psihologije (Kokelj, 2024; Matko, 2021; Rant, 2005; Steiner, 1998). Ena raziskava (Brumnič, 1977) je naslavljala otroke in mladostnike v Prehodnem mladinskem domu Jarše, pet (Bajželj, 2004; Fartek,

2008; Nagode, 2008; Rant, 2005; Steiner, 1998) jih je naslavljalo značilnosti Produkcijske šole in vanjo vključenih mladostnikov, dve (Kokelj, 2024; Mržek in Krajncan, 2010) sta naslavljali delo v stanovanjskih skupinah in značilnosti mladinskih stanovanj, ena raziskava (Matko, 2021) pa je naslavljala duševno stanje mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami v strokovnem centru pred in med pandemijo covid-19. Značilnosti in ugotovitve pregledanih raziskav so predstavljene v **PREGLEDNICI 2**.

OTROCI IN MLADOSTNIKI V PREHODNEM MLADINSKEM DOMU JARŠE

Leta 1977 je Brumnič ugotovila, da so bili v Prehodnem mladinskem domu Jarše nastanjeni otroci in mladostniki, ki so živeli v neurejenih družinskih okoljih, v katerih niso imeli možnosti usvojiti higienskih navad in družbenih norm. Bili so egocentrični, agresivni in emocionalno labilni. Imeli so občutke inferiornosti, nizko raven frustracijske tolerance in močne želje po zabavah, avanturah, denarju ipd., ki so bile večje od želja po izobraževanju in šolskih uspehih. Imeli so ambivalenten odnos do družine, sorodnikov, dela in šole, pri čemer niso bili zmožni sodelovanja pri načrtovanju ali analiziranju izvedenega dela. Zanje je bilo značilno tudi pomanjkanje občutka odgovornosti za izvršena kazniva in družbeno nesprejemljiva dejanja. Otroci in mladostniki so imeli v vzgojnem zavodu (v primerjavi z življenjem prej) drugačen način življenja (upoštevanje zavodskega reda, življenje v skupini, omejenost gibanja). Življenju v zavodu so se lažje prilagodili tisti, ki so imeli manj izražene motnje, pomembno vlogo pa so pri tem imeli vzgojitelji in skupina, v katero so otroci in mladostniki prišli. Tisti, ki so bili v zavodu dalj časa, so bili bolj odprti do zahtev s strani vzgojiteljev ter bolj samoiniciativni in samokritični kot tisti, ki so bili v zavodu manj časa (Brumnič, 1977).

ZNAČILNOSTI PRODUKCIJSKE ŠOLE IN VANJO VKLJUČENIH MLADOSTNIKOV

Raziskave, ki naslavljajo izkušnje mladostnikov, vključenih v Produkcijsko šolo, so pokazale, da so v preteklosti doživljali negativne izkušnje. Nagode (2008) je ugotovila, da so bili v njihovem domačem okolju prisotni prepiri, v šolskem okolju pa so bili nekateri žrtve psihičnega in fizičnega nasilja s strani učiteljev. V nekaterih primerih so imeli slabe odnose s sošolci, pri čemer so bežali od doma, se zabavali, pili alkohol, eksperimentirali s prepovedanimi drogami (npr. marihuano) in izvrševali kazniva dejanja (Nagode, 2008; Steiner, 1998). Raziskovalci (Bajželj, 2004; Nagode, 2008; Rant, 2005) so ugotovili, da je za mladostnike značilno, da imajo težave z upoštevanjem pravil, avtoritete in nadzorovanjem svojega vedenja. Navedeno lahko povezujemo z njihovimi težavami v šoli, saj je Bajželj (2004) ugotovil, da sta neuspešnost in neopravičeno izostajanje od pouka vodila v to, da so predčasno zaključili šolanje.

Bajželj (2004) je ugotovil tudi, da je odločitev za vpis v Produkcijsko šolo pogosto posledica lastnih želja in potreb, pri čemer je ta pogosto podprta s strani staršev. Steiner (1998) je podrobneje dognala, da si starši želijo, da bi se njihovi mladostniki v šoli naučili, da je izobrazba nujna za življenje, ali da bi se ob podpori programa vrnili nazaj v sistem rednega izobraževanja. Bajželj (2004) navaja, da ob vpisu starši izpolnijo vprašalnik, ki mentorjem daje vpogled v vzgojni stil staršev. Pri tem potekajo še pogovori, pri katerih se pridobijo informacije, povezane z njihovimi vzgojnimi načeli, vrednotami, normami, dinamiko družinskega življenja ter težavami mladostnikov in njihovim delovanjem v družbenih okoljih.

Fartek (2008) je ugotovila, da program Produkcijske šole vključuje učno pomoč, trening socialnih veščin, ustvarjalne delavnice, funkcionalna znanja in veščine ter individualno pomoč. Bajželj (2004) razlaga, da urnik programa vsebuje časovne okvire za začetek in konec pouka ter odmore, pri čemer pa ni šolskega zvonca. Urnik je od ponedeljka do srede sestavljen iz dnevnega načrtovanja dela, dela po ateljejih (npr. trening socialnih veščin, šivanje, fotografiranje, kuhanje) in dnevnih evalvacij dejavnosti. Ob četrtek poteka še generalno čiščenje prostorov, ob petkih pa tedenski sestanek

skupine, v okviru katerega se vrednoti delo in vedenje mladostnikov v preteklem tednu ter načrtuje aktivnosti za prihodnji teden (Fartek, 2008). Bajželj (2004) je ugotovil, da program šole vključuje tudi skupino za starše, v kateri se starši izobražujejo o postavljanju ciljev in pričakovanj do mladostnikov, funkcijah vzgoje, različnih vzgojnih stilih ter ustreznih načinih nagrajevanja in kaznovanja. V skupini se z mentorji pogovarjajo o vzgojnih težavah in si izmenjujejo izkušnje.

Bajželj (2004) je nadalje ugotovil, da delo z mladostniki v Produktivni šoli poteka čim bolj individualno, pri čemer ima vsak mladostnik t. i. matičnega mentorja, ki je zanj odgovoren. Mentorji imajo svoje edinstvene pristope in načine dela, pri čemer poskušajo ustvariti sproščeno vzdušje. Skupinska dinamika mladostnikov (npr. medsebojno sodelovanje, sprejemanje) je odvisna od njenega »jedra«, ki ga oblikujejo socialno močni mladostniki. Če »jedra« skupine ni, mladostniki kršijo pravila, se med seboj ne sprejemajo in med njimi ter mentorji prihaja do konfliktov.

Nagode (2008) in Steiner (1998) navajata podrobnejše ugotovitve o skupinski klimi, in sicer da se ta skozi leto spreminja s počutjem mladostnikov. Na začetku leta se mladostniki počutijo zelo dobro, januarja in februarja se počutijo slabše, proti koncu pa se ponovno počutijo bolje. Spreminjanje počutja je posledica tega, da mladostniki pred vključitvijo v Produktivno šolo običajno ne počnejo ničesar. Ker ne obiskujejo šole, se ne družijo z vrstniki, s katerimi bi lahko zadovoljevali svoje potrebe po varnosti, sprejetju in potrditvi. Ko se vključijo v Produktivno šolo, spoznajo mentorje in vrstnike, s katerimi lahko tovrstne potrebe zadovoljujejo. Mentorji imajo na začetku od mladostnikov nizka pričakovanja in zahteve, čez nekaj mesecev pa se le-te zvišajo in mladostniki se ponovno soočajo s težavami, ki so jih imeli v času rednega šolanja (npr. neredno prihajanje v šolo). Ker se od njih pričakuje več samostojnosti, se njihovo počutje poslabša. Ob koncu leta so nekateri agresivni, impulzivni, nemirni in nepotrpežljivi, ker jih je strah pred nadaljnjim rednim šolanjem ali zaposlitvijo (Nagode, 2008; Steiner, 1998), nekateri pa so zadovoljni, ker so pridobili prijateljstva, nekaj znanja in veščin in imajo cilje za prihodnost (Steiner, 1998).

V povezavi z znanji in veščinami Bajželj (2004) in Nagode (2004) navajata, da mladostniki v programu pridobijo socialne veščine in veščine za življenje (npr. kuhanje, pospravljanje, šivanje, znanje s področja računalništva in fotografiranja). Poleg tega pridobijo voljo do življenja, postanejo samostojnejši, samozavestnejši, odgovornejši in so bolj samokritični (Bajželj, 2004; Nagode, 2008; Steiner, 1998). Po končanem programu se vrnejo v proces rednega izobraževanja (npr. srednje, višje, visoke šole) in/ali se priložnostno ali redno zaposlijo (Bajželj, 2004; Steiner, 1998).

DELO V STANOVANJSKI SKUPINI IN ZNAČILNOSTI MLADINSKIH STANOVANJ

Kokelj (2024) je proučevala mladostnike ene izmed stanovanjskih skupin in ugotovila, da je bil sistemski pristop pri vodenju skupinskih srečanj primeren in ustrezen. Mržek in Krajncan (2010) sta analizirala postanovanjski režim in dislocirana mladinska stanovanja, pri čemer sta ugotovila, da so v postanovanjskem režimu stiki z mladostniki pogostejši kot pri dislociranih stanovanjih. Navajata, da je postanovanjski režim primeren za mladostnike, ki še niso zmožni čisto samostojnega življenja in potrebujejo večjo finančno pomoč ter podporo kot mladostniki v dislociranih mladinskih stanovanjih. Slednja oblika vzgojne pomoči je namreč primerna za mladostnike, ki so sicer zmožni živeti neodvisno, a svetovanje in finančno pomoč potrebujejo občasno. Pri obeh oblikah programa mladinskih stanovanj delo vzgojiteljev poteka individualno, vendar je oteženo zaradi pomanjkanja systemske urejenosti. Kljub temu zaključujeta, da je program mladinskih stanovanj učinkovit način vzgojne pomoči mladostnikom.

DUŠEVNO STANJE MLADOSTNIKOV S ČUSTVENIMI IN VEDENJSKIMI TEŽAVAMI V STROKOVNEM CENTRU MLADINSKI DOM JARŠE PRED IN MED PANDEMIJO COVIDA–19

Matko (2021) je ugotovil, da se je med pandemijo covid-19 kar 45 % mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami počutilo

(občutno) slabše kot pred pandemijo, 35 % jih je bilo veliko bolj utrujenih. 43 % mladostnikov je poročalo, da je bilo njihovo duševno zdravje slabo, in nihče ni poročal, da je bilo njegovo zdravje odlično. 38 % mladostnikov je večkrat ali veliko večkrat podvomilo v svoje sposobnosti, 54 % pa jih je bilo manj motiviranih za šolsko delo. Zaključil je, da rezultati kažejo, da imajo mladostniki znake pandemične izčrpanosti.

UGOTOVITVE IN PREDLOGI

V prispevku proučujemo značilnosti opravljenih raziskav, povezanih z vzgojnim zavodom, danes imenovanim Strokovni center Mladinski dom Jarše. Pregled empiričnih raziskav kaže, da je bilo opravljenih devet raziskav, od katerih jih je bilo največ opravljenih v okviru diplomskih del. Raziskave so bile največkrat kvalitativne, najpogosteje uporabljena metoda zbiranja podatkov so bili polstrukturirani intervjuji, vzorčenje pa je običajno bilo nereprezentativno.

Vidike, ki jih naslavlja raziskave, delimo na štiri teme, in sicer: a) otroci in mladostniki v Prehodnem mladinskem domu Jarše, b) značilnosti Produkcijske šole in vanjo vključenih mladostnikov, c) delo v stanovanjski skupini in značilnosti mladinskih stanovanj ter d) duševno stanje mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami v strokovnem centru pred in med pandemijo covid-19. Nobena raziskava ni obravnavala programa osnovne šole s prilagojenim izvajanjem, dodatne strokovne pomoči ter delovanja mobilne svetovalne službe.

Raziskovanje vidikov vzgojnega zavoda, danes imenovanega Strokovni center Mladinski dom Jarše, je redko, obenem pa imajo izvedene raziskave razmeroma nizko znanstveno verodostojnost. Kljub temu so ugotovitve pregleda koristne, saj kažejo na možnosti za oblikovanje pristopov obravnav in predstavljajo izhodišče za nadaljnje raziskovanje. Ugotovitve so lahko uporabne pri usposabljanjih in izobraževanjih zaposlenih, vključene pa bi lahko bile tudi v izobraževalne kurikule različnih študijskih programov. Pregledana raziskovanja so bila izvedena na področjih socialnega dela (Brumnić, 1977; Fartek, 2008; Nagode, 2008), socialne pedagogike

(Bajželj, 2004; Mržek in Krajncan, 2010) in psihologije (Kokelj, 2024; Matko, 2021; Rant, 2005; Steiner, 1998), vendar ugotovitev Nagode (2008) o prisotnosti preprirov v domačem okolju mladostnikov kaže na razmislek po širšem interdisciplinarnem raziskovanju. To bi lahko vključevalo tudi kriminologijo in kriminalistiko, saj so v nekaterih primerih ranljiva okolja, iz katerih prihajajo otroci in mladostniki (npr. disfunkcionalnost družin), povezana z njihovim deviantnim oz. prestopniškim vedenjem (Bučar Ručman, 2004; Dekleva, 2002; Iheka, 2023). Ker strokovni center po modelu kriminalne prevencije (Brantingham in Faust, 1976) predstavlja sekundarno obliko kriminalne prevencije, bi bila spoznanja z navedenih področjih lahko uporabna pri oblikovanju strategije omejevanja kriminalitete. V prihodnje bi kazalo izvesti raziskave, ki bi se usmerile na naslednje teme: a) značilnosti mladostnikov (npr. razlogi za vključitev v strokovni center, izobraževanje, zdravstveno stanje, predhodna deviantna vedenja), b) značilnosti njihovih staršev (npr. starost, izobrazba, zaposlitev, zdravstveno stanje) in c) odnosi v družini (npr. vzgojni stili, načini nagrajevanja in kaznovanja, družinska dinamika, pretekla viktimizacija). Dodatno bi bilo potrebno izvesti raziskave o ciljih otrok in mladostnikov ter vplivih uporabljenih pristopov in kompetenc strokovnjakov na razvoj otrok in mladostnikov ter njihovo nadaljnje življenje (npr. šolanje, zaposlitev, samostojno življenje). Potrebno bi bilo izvesti longitudinalne študije, študije, izvedene na reprezentativnih vzorcih, in tudi študije, v katerih bi bile uporabljene mešane metode raziskovanja, ki bi vključevale tako otroke oziroma mladostnike kot tudi starše in zaposlene pedagoške delavce. Dobri viri raziskav bi bili zdravstvena dokumentacija, dokumentacija centrov za socialno delo, policijski, tožilski in sodni spisi ter spisi mladostnikov v strokovnem centru.

Eno od ključnih omejitev izvedenega pregleda empiričnih raziskav predstavljajo neenotna pojmovanja in opredelitve čustvenih ter vedenjskih motenj in težav (Brumnić, 1977; Matko, 2021), prav tako pa tudi raziskave, v katerih so bili majhni in nereprezentativni vzorci, ki onemogočajo posploševanje rezultatov na celotno populacijo. Dodatno omejitev predstavlja razmeroma nizka znanstvena verodostojnost objav, kar je razvidno iz pomanjkljivih informacij o pridobivanju in analiziranju podatkov (npr. manjkajoče

informacije o številu udeležencev, načinu vzorčenja). Poleg tega nobena raziskava ni naslavljala virov moči otrok in mladostnikov, kar bi lahko pripomoglo k celovitejšemu razumevanju njihovih izkušenj in potreb. V obdobju od 1977 do 2024, na katerega se nanašajo predstavljene ugotovitve raziskav, so se programi in usmeritve strokovnega centra spreminjali. V povezavi z navedenim omejitvev predstavlja pomanjkanje literature o zgodovinskem razvoju institucije, s pomočjo katere bi lahko ugotovitve raziskovanja umestili v kontekst. Avtorica prispevka je v času njegovega nastanka tesno sodelovala z obravnavano institucijo, kar lahko predstavlja omejitve zaradi morebitne pristranskosti.

Zapis predstavlja prvi prispevek, v katerem je izveden pregled empiričnih raziskav, povezanih z vzgojnim zavodom, danes imenovanim Strokovnim centrom Mladinski dom Jarše. Ocenjujemo, da dodaja pregled dosedanjih ugotovitev o proučevanih tematikah o ustanovi in naslavlja raziskovalne vrzeli. Menimo, da so ugotovitve pomembne za oblikovanje metod dela, strategij in programov za delo z mladostniki v Strokovnem centru Mladinski dom Jarše, pa tudi za ostale strokovne centre, pedagoške, socialne in zdravstvene delavce ter vse strokovnjake, ki se pri svojem delu srečujejo z otroki in mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi težavami ter motnjami.

LITERATURA

- Bajželj, B. (2004). *Primerjava koncepta produkcijske šole na Danskem in v Sloveniji* [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Bettany-Saltikov, J. (2012). *How to do a systematic literature review in nursing: A step-by-step guide*. RCN Publishing Company, McGraw-Hill, Open University Press.
- Bilban, K. (2019). Program mladinskih stanovanj pri MDJ. V I. Kreft Toman (ur.), *Uvajanje sprememb pri podpori mladim s čustvenimi in vedenjskimi težavami* (str. 253–256). Mladinski dom Jarše.
- Brantingham, P. J. in Faust, F. L. (1976). A conceptual model of crime prevention. *Crime & Delinquency*, 22(3), 284–296. <https://doi.org/10.1177/001112877602200302>

- Brumnić, T. (1977). *Predstavitev življenja in dela v Prehodnem mladinskem domu Jarše* [Diplomsko delo]. Višja šola za socialne delavce.
- Bučar Ručman, A. (2004). Dejavniki, ki vplivajo na nasilje mladih. V A. Bučar Ručman (ur.), *Nasilje in mladi* (str. 143–147). Klub mladinski kulturni center.
- Dekleva, B. (2002). Mladi v urbanem okolju in nasilje. V G. Meško (ur.), *Vizije slovenske kriminologije* (str. 153–162). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Visoka policijskovarnostna šola.
- Fartek, D. (2008). *Primerjava programov za osipnike na Finskem in v Sloveniji* [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo. <https://egradiva.fsd.uni-lj.si/search/extshow/209>
- Iheka, J. E. (2023). Dysfunctional family, peer influence and deviant behavior among in-school adolescents in Imo state. *UNIZIK Journal of Educational Research and Policy Studies*, 16(1), 70–78.
- Kokelj, V. (2024). Sistemski pristop k delu s skupino – zaznavanje pomembnih dogodkov z vidika mladih in vodje. V I. Kreft Toman, D. Habe in E. Breznik (ur.), *4. mednarodna konferenca Mladinskega doma Jarše: Sodobni izzivi dela z mladimi iz ranljivih skupin (konferenčni zbornik)* (str. 213–220). SC Mladinski dom Jarše.
- Kolenec, F. M. (2003). Mladinski dom Jarše: Osnovna šola – Produkcij-ska šola – stanovanjske skupine. *Vzgoja: revija za učitelje, vzgojitelje in starše*, 5(18), 15–16.
- Matko, B. (2021). Primerjava med pandemično izčrpanostjo pri mladih s čustvenimi in vedenjskimi težavami in pandemično izčrpanostjo pri mladih brez težav. V E. Breznik, D. Habe, G. Koler in M. Dolinar (ur.), *Mednarodna konferenca Mladinskega doma Jarše: Sodobni izzivi dela z mladimi iz ranljivih skupin (konferenčni zbornik)* (str. 9–23). Mladinski dom Jarše.
- Mladinski dom Jarše. (2023). *Letni delovni načrt Mladinskega doma Jarše 2023/24*. <https://www.mdj.si/files/2023/10/LDN-MDJ-2023-2024-.pdf>
- Mladinski dom Jarše. (b. d.). *Pol stoletja Mladinski dom Jarše: pol stoletja v središču obrobja Mladinski dom Jarše*. Demm.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J. in Altman, D. G. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The

- PRISMA statement. *PLOS Medicine*, 6(7), e1000097. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000097>
- Mržek, T. in Krajncan, M. (2010). Mladinska stanovanja – pogled nanje skozi oči mladostnikov in vzgojiteljev. *Socialna pedagogika*, 14(3), 303–326.
- Nagode, J. (2008). *Mladi, ki so izpadli iz šole (Produksijska šola – Mladinski dom Jarše)* [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo. <https://egradiva.fsd.uni-lj.si/search/extshow/289>
- Rant, M. (2005). *Motnje vedenja in osebnosti* [Specialistično delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Steiner, T. (1998). *Poskus ovrednotenja eksperimentalnega programa Produksijske šole: Vpliv programa na osebnostne lastnosti in zaznavanje skupinske klime učencev* [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Strokovni center Mladinski dom Jarše. (b. d. a). *Splošne informacije*. <https://www.mdj.si/>
- Strokovni center Mladinski dom Jarše (b. d. b). *Osnovna šola – pogosta vprašanja*. <https://mdjarse.splet.arnes.si/osnovna-sola/pogosta-vprasanja/>
- Strokovni center Mladinski dom Jarše. (b. d. c). *Osnovna šola*. <https://www.mdj.si/osnovna-sola/>
- Strokovni center Mladinski dom Jarše. (b. d. d). *Mobilna služba*. <https://www.mdj.si/mobilna-sluzba/>